

УДК 339.972

Ю. В. Полунєєв,
кандидат економічних наук,
народний депутат України,
Голова Ради конкурентоспроможності
України

ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ ЯК ДОМІНАНТА СТРАТЕГІЧНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена розкриттю сутності таких економічних категорій, як «криза», «стратегія розвитку», «конкурентоспроможність країни», «державне антикризове управління», визначенню чинників фінансово-економічної кризи, які прямо й опосередковано впливають на стратегічний розвиток країни і підвищення її конкурентоспроможності, аналізу антикризових стратегій провідних країн та їх ефективності.

Ключові слова: конкурентоспроможність країни, криза, глобальна фінансово-економічна криза, антикризові стратегії, антикризові заходи, державне антикризове управління.

Ю. В. Полунєєв

**ПОВЫШЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАНЫ КАК
ДОМИНАНТА СТРАТЕГИЧЕСКОГО
АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ**

Статья посвящена раскрытию сущности таких экономических категорий, как «кризис», «стратегия развития», «конкурентоспособность страны», «государственное антикризисное управление», определению факторов финансово-экономического кризиса, которые прямо и опосредованно влияют на стратегическое развитие страны и повышение ее конкурентоспособности, анализу антикризисных стратегий ведущих стран и их эффективности.

Ключевые слова: конкурентоспособность страны, кризис, глобальный финансово-экономический кризис, антикризисные стратегии, антикризисные меры, государственное антикризисное управление.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття ознаменувався значним прискоренням соціально-економічного розвитку практично в усіх групах країн. Усезагальна ейфорія від значного поступу та широких можливостей фінансування (доступні споживчі кредити, позики, іпотеки тощо), ірраціональне бажання людини отримати благо «зараз» не дозволили нам вчасно виявити слабкі ланки, які накопичилися в мікроекономічній фінансово-економічній системі країни, поглянути на швидке розростання фінансових секторів як на фіктивні «кульки», що не відповідають реальному стану економіки.

Глобальна фінансово-економічна криза 2007–2010 років як наслідок цих процесів ще не минула, як зазначають деякі аналітики. Реалізовані антикризові заходи не завжди давали бажаний результат. Тому окреслення найбільш ефективних із них дасть можливість отримати певним чином повчальні, науково обґрунтовані та практично апробовані рецепти боротьби з новими хвилями кризи. Водночас ефективність боротьби з наслідками кризи можна чітко прослідкувати за рейтингами країн у рамках їх глобальної конкурентоспроможності у світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних учених, які досить ґрунтовно досліджували теоретичні основи конкурентоспроможності країни, сучасні

Yu. V. Poluneev

**THE INTERNATIONAL COMPETITIVENESS
OF A COUNTRY INCREASING
AS A DOMINANT OF
STRATEGIC CRISIS MANAGEMENT**

The author provides an insight into the essence of such economic categories as «crisis», «development strategy», «competitiveness of the country», «government crisis management», determines the factors of economic and financial crisis that directly and indirectly affect the strategic development of the country and its competitiveness, analyzes anti-crisis strategies of leading countries and their effectiveness.

Key words: competitiveness of a country, crisis, global financial and economic crisis, crisis management strategies, anti-crisis measures, government crisis management.

форми конкуренції, міжнародне конкурентне середовище, чинники, переваги та недоліки забезпечення високої конкурентоспроможності окремих країн [1], слід виокремити С. Гареллі, Г. Грубера, Р. Кантера, П. Катцгентшейна, С. Ліндера, Ф. Ліста, В. Марцинкевича, Дж. Міля, Р. Нельсона, М. Познера, М. Портера, Д. Рікардо, Дж. Робінсона, Дж. Сакса, П. Самуельсона, А. Смітта, Й. Шумпетера, Ф. Хайєка, Е. Хекшера, Дж. Хікса та багато інших.

Питання стратегічного державного управління з метою підвищення конкурентоспроможності країни було об'єктом дослідження таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Л. Мороз, О. Адельшінов, Я. Жаліло, М. Харченко, Г. Юн, А. Чернявський, Е. Уткін, Н. Тактаров, М. Хараєв, Г. Шатський, Р. Шмаков та ін.

Серед досліджень, де досить ґрунтовно проаналізовано сутність стратегічного антикризового менеджменту як державного управління, можна виділити праці В. Глуценка «Введення в кризосологію. Фінансова кризосологія. Антикризове управління», А. Крутіка та А. Муравйова «Антикризовий менеджмент: превентивні методи управління», А. Чернявського «Антикризове управління» та ін.

Представляє інтерес і дисертаційне дослідження В. Шарія «Антикризові технології як механізм реалізації цілей державного управління» (2006) [2]. Автор значну

увагу приділяє кризам, кризовим явищам, конфліктам та антикризовим технологіям як засобам досягнення цілей державного управління, а також усебічно розглядає технологічний процес державного антикризового управління як передумову дієвої державної політики України.

Однак у зазначених дослідженнях аналізуються загальні положення конкурентоспроможності країни як стратегії розвитку, не враховуючи останні світові тенденції, пов'язані з необхідністю подолання наслідків глобальної фінансово-економічної кризи, що, на нашу думку, кардинально змінює стратегічні орієнтири розвитку країн. Певна дестабілізація макроекономічних показників за умов тривалого збереження структурних дисбалансів вітчизняної економіки не дає підстав для висновку про унеможливлення її від імовірних фінансово-економічних потрясінь у найближчому майбутньому. Залишається невирішеним комплекс проблем, що створюють ризики відновлення кризових явищ і прямо залежать від обраної антикризової стратегії та реалізованих антикризових заходів. Це створює підґрунтя для аналізу перспектив стійкості української економіки, очікувань імовірної «другої хвилі» кризи в Україні.

Метою статті є дослідження конкурентоспроможності країни в контексті ефективного впровадження основних антикризових стратегій.

Основні результати дослідження. Забезпечення стабільності соціального та економічного поступу в посткризовий період вимагає реалізації стратегії, у рамках якої будуть впроваджуватися соціально-економічні реформи, спрямовані на зміну економічних механізмів розвитку, системну модернізацію економіки країни, посткризове оздоровлення всіх секторів економіки.

Проблема ефективного антикризового управління поставала в новітній економічній науці з швидким розвитком ринкової економіки, закони якої передбачають конкуренцію основних учасників. Окремі суб'єкти господарювання як учасники ринкової боротьби за споживача мусили будувати довготривалу стратегію розвитку з урахуванням низки мікро- та макроекономічних показників, боротися із конкурентами, нейтралізувати чинники, що породжують кризові ситуації в управлінні компанією. Поступово тенденція антикризового регулювання економіки поширилася на мегарівень – до рівня держави та наддержавних об'єднань, що вимагало більш комплексного і системного стратегічного управління.

Для чіткішого розуміння основ нашого дослідження слід відзначити, що під «стратегією розвитку» розуміється «інтегральний поступ, який визначає основні пріоритети, цілі й напрями розвитку з урахуванням усіх базових параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища та їхніх можливих змін» [3, с. 35].

Стратегія розвитку будь-якої країни за сучасних умов повинна відповідати певній меті, яка, на наш погляд, полягає у підвищенні конкурентоспроможності країни, що дозволяє забезпечувати сталий соціально-економічний поступ держави та високий рівень життя населення.

Відповідно, М. Портер у праці «Міжнародна конкуренція» (1993) зазначав, що «головна мета держави – це забезпечити власним громадянам достатньо високий та зростаючий рівень життя. Спроможність держави зробити це залежить не від якогось аморфного поняття «конкурентоспроможність», а від того, наскільки продуктивно використовуються національні ресурси – праця та капітал» [4, с. 35].

А поняття «національна конкурентоспроможність» у дослідженні Всесвітнього економічного форуму (WEF) трактується як «здатність підтримувати стійкі темпи росту реальних доходів на душу населення, що вимірюється темпами росту валового внутрішнього продукту в розрахунку на душу населення у постійних цінах» [5, с. 29].

Отже, на нашу думку, **конкурентоспроможність країни полягає в її здатності створити внутрішні та зовнішні умови, які дають можливість національним підприємствам виробляти товари і послуги, що витри-**

мують випробування міжнародних ринків, а населенню – стало підвищувати доходи та якість життя.

Поняття «конкурентоспроможність країни», яке виступає, з одного боку, прагматичною стратегією розвитку, а з другого – метою держави, чітко корелюється з останніми світовими подіями: фінансово-економічною кризою, найбільш ефективними антикризовими стратегіями та реалізованими антикризовими заходами провідних країн світу. Варто зазначити, що ефективними можуть вважатися ті антикризові стратегії, які допомогли урядам окремих країн із найменш негативними наслідками (як для громадян, так і для економіки) подолати процес рецесії та спаду соціально-економічного розвитку.

Під кризою розуміють різку зміну звичного стану речей; злам, загострення становища; важкий перехідний стан; припинення функціонування відновних механізмів системи.

В. Шарий у своєму дослідженні пише: «Криза – це об'єктивний вираз соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку держави й суспільства, що змінює або знищує наявну систему, надаючи їй нової якості в умовах, які постійно змінюються» [2, с. 6]. Відповідно фінансова криза – це глибокий розлад державної фінансової системи, що виявляється в нестабільності й падінні валютного курсу національної грошової одиниці, інфляції, нестійкості курсів цінних паперів, різкому дисбалансі між доходами і видатками бюджету, взаємних неплатежах економічних суб'єктів, невідповідності грошової маси в обігу вимогам закону грошового обігу [6].

Утім, сьогодні не існує єдиного визначення поняття «антикризове управління». Досить вдалими, на наш погляд, є трактування Л. О. Лігоненка: «Антикризове управління являє собою спеціальне, постійно організоване управління, націлене на найбільш оперативне виявлення ознак кризового стану та створення передумов для його своєчасного подолання з метою забезпечення відновлення життєздатності, недопущення виникнення ситуації банкрутства» [7, с. 57].

Однак подібне тлумачення, на нашу думку, не охоплює всіх проблем, які покликано розв'язати антикризове управління на рівні держави. З огляду на це автор пропонує визначити поняття «державне антикризове управління» як систему організаційних заходів, спрямованих на формування соціально-економічного і нормативно-правового впливу з метою забезпечення фінансово-економічної стабільності та безпеки країни, захисту підприємств, споживачів фінансових послуг і кредиторів, запобігання їхній неплатоспроможності та банкрутства. Особливістю державного антикризового управління є насамперед те, що керівникам країни (Президенту, Прем'єр-міністру, Голові Національного банку) доводиться приймати складні, часто непопулярні, рішення в умовах обмежених фінансових засобів та за певних ризиків і невизначеності.

Отже, можемо узагальнити: кризи – це циклічні явища розвитку економіки, які, з одного боку, призводять до негативних наслідків у розвитку системи, а з другого – сприяють виявленню найбільш проблемних, неконкурентоспроможних секторів, які потребують якісної трансформації в нову епоху інформатизації та модернізації.

Тому антикризове управління має бути складовою загальної стратегії розвитку країни, що передбачає підвищення її конкурентоспроможності, виявлення в передкризовий момент внутрішніх і зовнішніх чинників цього процесу, коригування поточного управління та забезпечення на всіх стадіях життєвого циклу системи її відновлення і стабілізації.

Н. В. Сапа зазначав: «Кризи можна передбачувати, прискорювати, випереджати, відсувати, пом'якшувати; до криз можна та необхідно готуватися; управління в умовах кризи потребує особливих підходів, спеціальних знань, досвіду, мистецтва; кризові ситуації можуть бути до деякого моменту керованими; управління кризовими процесами здатне прискорювати їх та мінімізувати наслідки» [8, с. 111].

Однак на процес запобігання кризам суттєво впливають такі чинники, як час, зниження керованості й конфліктності ситуації, високий ступінь невизначеності та ризику, тиск зовнішнього середовища, порушення балансу влади тощо. Якщо внутрішні чинники більше піддаються контролю й управлінню, то зовнішні – це часто непередбачувані та швидкі зміни. Далі більш докладно проаналізуємо суть зазначених змін і визначимо можливі наслідки прямого чи опосередкованого впливу окреслених факторів (таблиця 1).

Аналізуючи основні антикризові стратегії 2008–2009 років і заходи, вжиті провідними країнами світу для виведення економіки із стану рецесії, ми дійшли висновку, що більшість країн користувалася двома основними пріоритетами своєї політики: 1) врятувати від банкрутства великі підприємства за допомогою рефінансування та 2) стимулювати споживчий попит через масову емісію.

Як приклад, розглянемо найбільш дієві антикризові стратегії провідних країн світу, які справили значний вплив на подолання наслідків фінансово-економічної кри-

Таблиця 1
Вплив зовнішніх факторів на появу кризових ситуацій

Фактори зовнішнього середовища	Поява кризових ситуацій	Можливі наслідки
Стан національної економіки	Уряд намагається згладити наслідки погіршення економічної ситуації за допомогою бюджетної та кредитно-грошової політики	Жорсткість оподаткування; подорожчання кредиту; зростання витрат
Політичні	Ставлення держави до бізнесу має обмежувальний або заборонний характер; нестабільність діяльності уряду	Погіршення інвестиційного клімату; вивіз капіталу з країни
Правові	Недостатній антимонопольний контроль; обмежене регулювання зовнішньоекономічної діяльності; нерозвиненість законодавчої бази	Монопольні ціни і доходи; спад виробництва; відсутність необхідних законодавчих норм; труднощі виходу на зовнішні ринки
Соціальні	Традиції, життєві цінності, менталітет планової економіки; відсутність навичок управління маркетингом і фінансами; невисокий рівень культури	Низький рівень керівництва; марнотратство, корупція, злочинність
Технологічні	Незначний рівень витрат держави на науку та техніку; низький технічний рівень	Технологічний застій, низька якість і висока собівартість продукції, низький рівень продуктивності праці та конкурентоспроможності

Джерело: [9, с. 78-79]

Незважаючи на загальні висновки про негативний вплив низки чинників на розвиток певних секторів економіки, багато зарубіжних дослідників схиляється до думки, що криза – такий самий органічний стан для системи, як і стабільність. Водночас більшість учених переконана, що він більшою мірою притаманний країнам, що розвиваються. Отже, кризу «слід розглядати як переломний момент у розвитку системи, що відкриває простір новому витку змін» [2, с. 4]. Іншими словами, криза, порушуючи певну стабільність та стійкість системи, радикально її оновлює.

Глобальна фінансово-економічна криза призвела до значного уповільнення економічного, а часто й соціально-політичного розвитку в більшості країн. Фондові ринки впали більш ніж на 40% своїх максимумів. Інвестиційні банки зазнали краху. Антикризові програми оцінюються в більш ніж \$1 трлн., хоч, за останніми показниками МВФ, максимальний рубіж у \$10 трлн., витрачених на усунення негативних наслідків цієї кризи, світ уже подолав. Випереджальні індикатори глобальної економічної діяльності істотно знизилися й усе ще не вийшли на докризовий рівень.

Ефективність цих стратегій визначається не лише сумою коштів, витрачених урядами на їх реалізацію (табл. 2), а й позитивним впливом на систему в цілому, що підтвер-

Таблиця 2
Антикризові заходи та витрати на їх реалізацію в деяких країнах світу

Країна	Заходи	Витрати
США	Надання додаткової допомоги громадянам у розмірі \$500–1500. Страховання значної частини знецінених активів замість придбання їх за бюджетні кошти, як планувалося раніше. Секвестрування вихідної допомоги керівникам. Перехід під управління держави частини акцій банків, які одержали фінансування. Скорочення податків для приватних осіб тощо.	\$700 млрд.
ЄС	Збільшення витрат на економіку. Субсидювання частини або навіть усіх відсотків за кредитами (іпотечними). Зниження на деякий час податків (ПДВ). Розширення пільгового кредитування малого бізнесу за рахунок державних коштів. Дозвіл на перевищення 3%-го нормативу дефіциту бюджету відносно ВВП для всіх країн – членів ЄС тощо.	1,5% ВВП = 200 млрд. євро
Росія	Підтримка банківського сектору, сільського господарства, житлового будівництва, автомобілебудування і сільськогосподарського машинобудування, а також малого бізнесу тощо.	12% ВВП = \$200 млрд.
Ісландія	Скорочення на 10–20% витрат держскарбниці, розвиток місцевої інфраструктури, а також відновлення і реорганізація місцевої банківської системи, стабілізація курсу крони, зниження зростання споживчих цін.	76,2% ВВП
Україна	Скороченням витратної частини бюджету, збільшення ціни на газ та електроенергію для споживачів їх великих обсягів, забезпечення рівних умов для всіх платників до Пенсійного фонду, збалансування бюджету НАК «Нафтогаз», рефінансування та рекапіталізація банків тощо.	10,4% ВВП = 99 млрд. грн.

Джерело: Таблицю складено особисто автором

джується змінами в розташуванні країн у рейтингу конкурентоспроможності за 2009–2011 рр. (табл. 3).

Таким чином, окресливши загальні положення антикризових програм та проаналізувавши їх зміст, автор дійшов висновку, що для боротьби з наслідками глобальної фінансово-економічної кризи 2007–2010 років уряди провідних країн застосовували такі заходи:

- звернення за фінансовою допомогою до міжнародних фінансових інституцій (МВФ, Світового банку) та іноземних держав;
- захист національного товаровиробника;
- зниження податкового навантаження;
- упровадження інфраструктурних проєктів;
- допомога найбільш вразливим верствам населення й подолання безробіття;
- рефінансування та рекапіталізація великих корпорацій і фінансових установ, яким загрожує банкрутство, тощо.

Доказом ефективності чи, можливо, негативних наслідків запроваджених антикризових заходів стали зміни в позиціях провідних країн у рейтингу конкурентоспроможності у 2009–2011 рр.

Рейтинг конкурентоспроможності країн, який складається Всесвітнім економічним форумом на основі аналізу 139 країн, демонструє позицію окремих політичних систем за такими показниками: державний борг, якість інституцій, прозорість ухвалення урядових рішень, якість початкової освіти, доступ до вищої освіти, «відплив мозків», інфляція, торговельні бар'єри, податковий тягар, якість автомобільних доріг, якість залізничної інфраструктури, темпи поширення туберкульозу і ВІЛ-інфекції, середня тривалість життя. Україна за багатьма цими та іншими показниками – в аутсайдерах. Але найнижчі позиції ми займаємо у критеріях «якість інституцій» і «прозорість ухвалення урядових рішень». Тож підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни сьогодні залежить передусім від якості її стратегічного антикризового управління,

Таблиця 3

Індекс рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, 2009-2011 рр.

Країна	Рейтинг 2010-2011	Бал	Рейтинг 2009-2010
Швейцарія	1	5,63	1
Швеція	2	5,56	4
Сінгапур	3	5,48	5
США	4	5,43	2
Німеччина	5	5,39	7
Японія	6	5,37	8
Фінляндія	7	5,37	6
Нідерланди	8	5,33	10
Данія	9	5,32	5
Канада	10	5,30	9
Росія	63	4,24	63
Україна	89	3,90	82

Джерело: [5]

розвинутою економікою буде нижче середнього рівня, оскільки зниження частки позик, до яких вдалися сім'ї, фінансові інститути й уряди, замінюватиметься споживанням та інвестиціями [5].

Таким чином, у глобальному масштабі країни, які надто багато витрачають – США, Великобританія, Іспанія, Греція та інші, – повинні знизити рівень позикових коштів, скоротити витрати та імпорт, навіть із урахуванням певного росту економіки. Адже таке зростання є ще не надто великим, а тому існує загроза «другої хвилі» кризи.

Як уже зазначалося вище, за даними МВФ, світова фінансова криза «коштувала» урядам країн більш як \$10 трлн. При цьому в «багатих» країнах обсяг державної підтримки фінансового сектору склав близько \$9,2 трлн., тоді як уряди держав з економікою, що розвивається,

Таблиця 4

Порівняльна таблиця приросту ВВП у 2001-2010 рр., %

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006-2007	2008	2009	2010
Росія	5,1	4,7	7,2	7,2	6,4	6,7-7,3	6	-7,9	4,0
Країни Єврозони	1,9	0,9	0,8	2,0	1,5	2,8-2,5	0,5	-4,0	0,9
США	0,9	1,6	2,5	3,6	3,1	2,9-1,1	0,4	-2,7	2,5
Країни СНД	6,0	5,2	7,6	8,2	6,5	8,2-8,5	5	-7	-
Країни Азії	5,7	6,8	3,1	8,6	9,0	8,3-9,7	6,3	3,4	6,0
Україна	9,2	5,2	9,4	12	4,8	7,1-7,3	6,5	-15,1	3-4

Джерело: Складено автором за даними МВФ, Світового банку, ОЕСР, Євростату, Держкомстату України

що є імперативом розвитку будь-якої соціально-політичної та фінансово-економічної системи.

Американський фінансист К. Рогофф переконував, що численні сильні сторони Європи, в тому числі потужні демократичні уряди і стабільні юридичні інститути, часто недооцінюються, тоді як у сьогоднішній глобалізованій економіці вони є факторами довгострокової конкурентоспроможності [10].

Останній економічний спад спричинив багато нових проблем, але європейські лідери мали рацію, коли уникали надмірного захоплення короткостроковими кейнсіанськими заходами, особливо в тих випадках, коли ці заходи заважали вирішенню довготривалих проблем Європи.

Зі свого боку, професор економіки США Н. Рубіні зазначав, що глобальна економіка, штучно підтримувана після рецесії 2008–2009 років монетарними і фіскальними стимул-реакціями, а також терміновими позиками, у 2010 році уповільнила своє одужання через зниження ефекту від ужитих заходів. Світ зіштовхнеться із тривалим періодом млявого економічного зростання, яке у країнах із

виділили на боротьбу з наслідками кризи \$1,6 трлн. [11]. За таких умов постає питання про ефективність запровадження різних антикризових заходів у провідних країнах, аналіз якої ґрунтується на таких двох основних показниках, як темпи розвитку економіки (табл. 4.) та сукупний державний борг (табл. 5).

Таблиця 5

Порівняльна таблиця сукупного державного боргу провідних країн світу (станом на грудень 2010 р.)

Країна	Борг
США	61% ВВП = \$9 трлн.
Німеччина	75,6% ВВП = \$2,3 трлн.
Італія	118% ВВП = \$2,26 трлн.
Франція	86% ВВП = \$1,99 трлн.
Іспанія	\$0,8 трлн.
Україна	40% ВВП = \$51 млрд.

Джерело: Economist Intelligence Unit [13]

Дані табл. 4 чітко демонструють: більшість країн не досягла темпів розвитку кінця 2006-го – початку 2007 рр., хоч ще на початку XXI століття вони досить потужно розвивали свої фінансово-економічні потужності, вибудовуючи соціально-економічну стратегію підвищення конкурентоспроможності країни у світовому масштабі.

Щодо іншого показника – державного боргу, – то слід насамперед визначити це поняття. «Державний борг – загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства чи договору» [12].

Отже, потрібно чітко усвідомити, що криза – це циклічний процес. Криза 2007–2009 років – це передовсім демонстрація слабкості управління, залежність від сформованих міфів про всюдозволеність та можливість загального блага.

Відповідно, якщо кризі не вдалося запобігти, то боротьба з її наслідками повинна бути спрямована насамперед на нейтралізацію тих чинників, які її стимулюють, а не «постфактум» – на подолання негативних процесів. Поряд із цим, головне завдання державного антикризового управління полягає в розробці й реалізації найменш ризикованих управлінських рішень, які дозволять досягти поставлених цілей із мінімальними витратами і негативними наслідками. Хоч вищезазначені дані про витрати на подолання наслідків глобальної фінансово-економічної кризи свідчать про інше – панічну націоналізацію, рефінансування, реструктуризацію, емісію тощо.

Чи не вироком після цього звучать слова Г. Брауна, який у статті «Відродження Заходу» (16.12.2010 р.) писав: «Економічна перевага Заходу – 10% населення світу, що виробляє більшу частину світового експорту й інвестицій, – завершена і ніколи не повернеться» [14]. На його думку, лідерські позиції переходять до азіатських країн, але, врахувавши це, Захід може відновити свої потужності, правильно використавши посткризові можливості.

Висновки. Глобальна фінансово-економічна криза сформувала стійке усвідомлення: економіки всіх країн є відкритими та вразливими до зовнішніх чинників; найслабшими є ті країни, які мають низьку якість стратегічного державного управління; основні механізми антикризового регулювання економіки в більшості країн зводилися до монетарного регулювання валютного ринку, емісії коштів для стимулювання споживчого попиту та накопичення зовнішніх боргових зобов'язань. Ефективність цих заходів має прямий вияв у підвищенні або, навпаки, зниженні конкурентоспроможності країни у світовому масштабі.

Україна в усіх цих процесах не є винятком. Однак основні антикризові заходи, які реалізовувалися українським урядом у кризовий і посткризовий періоди, потребують окремого ґрунтовного дослідження.

Таким чином, подальші наукові дослідження стратегій антикризового управління мають стосуватися практики антикризових заходів України, країн Азії та визначення впливу останніх на конкурентоспроможність цих держав. Окремим напрямом аналізу варто виділити інституційну складову державного антикризового управління (роль МВФ, Світового банку, ЄБРР) як антициклічного чинника розвитку економіки.

Література

1. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія. – У 2 т. – Т. I / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк та ін.] ;

за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2006. – 816 с.

2. Шарий В. І. Антикризові технології як механізм реалізації цілей державного управління : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 ; Національна академія держ. управління при Президентові України / В. Шарий. – К., 2006. – 20 с.

3. Гончаренко О. М. Пріоритети та засади формування інтегральної стратегії національної безпеки на перспективу / О. М. Гончаренко // Стратегічна панорама. – 1998. – № 1–2. – С. 34–51.

4. Портер М. Международная конкуренция (Конкурентные преимущества стран) / М. Портер ; под ред. В. Д. Щетинина. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.

5. The Global Competitiveness Report 2010–2011 // WEF. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/documents/GCR10/Full%20rankings.pdf>

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василюк-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. – 2-ге вид. – К. : Ірпінськ: Перун, 2005. – 1728 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovyk.net/?swrd=Криза>

7. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.

8. Сапа Н. В. Теоретико-методологічні засади механізму антикризового державного управління / Н. В. Сапа // Гуманітарний вісник ЗДА. – Вип. 38. – 2009. – С. 106–116.

9. Захаров В. Я. Антикризисное управление. Теория и практика : учеб. пособ. для студ. вузов, обучающихся по спец. эк-ки и упр. (060000) / В. Я. Захаров, А. О. Блинов, Д. В. Хавин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 287 с.

10. Рогофф К. Чи зможе Європа відновитися після кризи? / Кеннет Рогофф // Project Syndicate. – 2010. – 02.03 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.project-syndicate.org/commentary/rogooff65/Russian>

11. \$10 trillion credit crunch cost // BBC News. – 2010. – 31.07 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/8177814.stm>

12. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>

13. Державний борг провідних країн світу // Economist Intelligence Unit [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eiuresources.com/mediadir/>

14. Браун Г. Возрождение Запада / Гордон Браун // Project Syndicate. – 2010. – 16.12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.project-syndicate.org/commentary/gbrown1/Russian>

15. Економічний та соціальний стан Федеративної Республіки Німеччина // Державна підтримка українського експорту, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/oglad_economiki/ger/3929.html

16. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2003. – 368 с.

17. Жаліло Я. А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації : монографія / Я. А. Жаліло (ред.), Я. Б. Базиліюк, Я. В. Белінська, С. В. Давиденко, В. А. Комаров ; Нац. ін-т страт. досл. – К. : Знання України, 2005. – 387 с.

18. Засади конкурентоспроможності в реаліях економіки знань : колективна монографія / Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ) ; за наук. ред. Ю. В. Полунєва. – К. : Інжиніринг, 2007. – 256 с.

19. Механік О. В. Конкурентоспроможність як соціально-економічна категорія: сутність, структура, класифікація, основи формування / О. В. Механік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 10. – С. 27–34.

20. Полунєв Ю. В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних орієнтирів / Юрій Полунєв // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 2 (10). – С. 29–41.

Стаття надійшла до редакції 9 січня 2011 року